

СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМА
У СРБИЈИ И ДРЖАВАМА РЕГИОНА

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ
Књига CLXV

ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
Књига 38

ОДБОР ЗА ПРОУЧАВАЊЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА
И ЉУДСКИХ ПРАВА

**СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ
МУЛТИКУЛТУРАЛИЗМА У СРБИЈИ
И ДРЖАВАМА РЕГИОНА**

ЗБОРНИК РАДОВА СА НАУЧНОГ СКУПА
ОДРЖАНОГ 10–11. ДЕЦЕМБРА 2015.

Примљено на X скупу Одељења друштвених наука од 13. децембра
2016. године на основу рецензија академика *Војислава Становчића*
и *Тибора Варадија*, професора *Вукашина Павловића*,
Маријане Пајванчић и *Тамаша Корхеца*, др *Мирјане Рашевић*,
др *Зорице Мршевић* и др *Горана Башића*

У р е д н и ц и

академик
ВОЈИСЛАВ СТАНОВЧИЋ
др ГОРАН БАШИЋ

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

Б Е О Г Р А Д 2016

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC CONFERENCES

Volume CLXV

DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES

Book 38

COMMITTEE FOR NATIONAL MINORITIES
AND HUMAN RIGHTS STUDIES

**STATE AND PERSPECTIVES
OF MULTICULTURALISM IN SERBIA
AND THE COUNTRIES IN THE REGION**

PROCEEDINGS OF THE SCIENTIFIC CONFERENCE
HELD FROM DECEMBER 10–11, 2015

Accepted for publication at the 10th Session of the Department of Social Sciences, held on December 13, 2016, after being reviewed by Academicians *Vojislav Stanovčić* and *Tibor Várady*, Professors *Vukašin Pavlović*, *Marijana Pajvančić*, *Tamás Korhecz*, and *Mirjana Rašević*, PhD, *Zorica Mršević*, PhD and *Goran Bašić*, PhD

E d i t o r s

Academician

VOJISLAV STANOVČIĆ

GORAN BAŠIĆ, PhD

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

BELGRADE 2016

Издају

Српска академија наука и уметности
Београд, Кнез Михаилова 35

Институт друштвених наука
Београд, Краљице Наталије 45

Лектура и коректура
Марина Сисојевић

Технички уредник
Мира Зебић

Прелом текста
Александар Илчић

Тираж 500 примерака

Штампа
Развојно-издавачки центар Графичкој инжењерској
Технолошко-металушки факултету

ISBN 978-86-7025-710-8

ISBN 978-86-7093-169-5

© Српска академија наука и уметности, 2016

УЛОГА ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА У ПРОЦЕСУ ИНТЕГРАЦИЈЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

КСЕНИЈА МАРКОВИЋ*

С а ж е т а к. – У овом раду ће се анализирати улога мањинских и већинских политичких странака у процесу интеграције националних мањина. Ауторка ће покушати да да одговор на питање како постићи политичку једнакост већине и мањине у друштвеним и политичким условима Републике Србије. Рад се састоји из два дела. У првом делу ауторка ће понудити дефиницију интеграције националних мањина, уз посебан осврт на потребу за разликовањем политичке и друштвене интеграције. У овом делу се такође анализирају различити модели политичке репрезентације националних мањина и ефекти њихове примене на процес интеграције националних мањина. У другом делу се анализирају ефекти постојећег изборног система у Србији. У следећем кораку ауторка анализира политичке партије из редова мањине и већине са намером да сагледа у којој мери постојеће партије и њихове вође заступају интересе националних мањина те класификује партије на основу тога да ли примарно заступају интересе једне или више националних заједница.

Кључне речи: националне мањине, политичка интеграција, друштвена интеграција, мере афирмативне акције, политичке партије

Након пада Берлинског зида, када је започео процес стварања нових држава на комунистичком делу европског континента, стручну јавност све више интригира постојање сложених националних, културних, језичких и верских структура, које обликују политичке процесе и односе. Данас, када је Европа суочена са „миграционом“ кризом, јавља се реална потреба за преиспитивањем односа државе и мањинских етничких заједница (примарно – мигранти и националне мањине), како на нивоу националних држава, тако и на нивоу Европске уније. Испитивање односа државе и мањинских заједница неминовно ће довести до тога да се изнова сагледа појам националних мањина и концепт заштите националних мањина уз посебан осврт на процес интеграције националних мањина у појединачним државама.

Положај, улога и утицај појединих етничких заједница, које све више истичу своју националну компоненту и особеност, у протеклим деценијама постали су отворено питање и изазов за многе политичко-управљачке елите.

* Институт друштвених наука, Београд

Мора се истаћи да су изазовима политичке и друштвене интеграције националних мањина нарочито биле изложене земље бившег комунистичког блока, које се свакодневно суочавају са захтевима за повећавањем степена аутономије националних мањина. Процес интеграције у бившим републикама етничких федерација (СССР и СФРЈ) додатно је оптерећен и превазилажењем ратних сукоба које је узроковала „етнонационална грозница“ и борба већинског и мањинског национализма.

Суочавање са мултиетничношћу друштва и решавање статуса националних мањина био је велики изазов и камен спотицања у процесу консолидације свих балканских земаља. Политика интеграције и механизми заштите права и слобода националних мањина постали су изузетно доминантна тема на овим просторима током процеса помирења након ратних разарања и услед напредовања европских интеграција. Успешна политика интеграције је неопходна да би се постигла демократска стабилност, како у свакој држави појединачно, тако и на нивоу региона.

У овом раду полазимо од тезе да морамо разликовати процес политичке и друштвене интеграције. Политичка интеграција подразумева остваривање права на политичко представљање и могућност утицаја на процес доношења одлука. Друштвена интеграција треба да оствари идеал мултикултурног друштва и створи друштво у коме различитост није терет, нити проблем који мора да се реши, већ шанса за развој друштва. Кључну улогу у процесу политичке интеграције имају управо политичке странке, чије је деловање тема овог рада.

ПОЛИТИКА ИНТЕГРАЦИЈЕ И ТЕОРИЈА ГРУПНОГ ПРЕДСТАВЉАЊА

Питање интеграције националних мањина посматрамо из угла демократске стабилности. Ова тврдња полази од становишта да постојање било какве групе људи која је искључена из политичког и друштвеног живота представља велику опасност по демократску стабилност друштва. Заговорници групног представљања полазе од тезе да су поједине друштвене групе искључене из политичког и друштвеног процеса по сличним основама, тј. на основу апстрактних карактеристика, попут етничитета и пола.¹

¹ Предмет политика афирмативних мера којима се обезбеђује групно представљање су најчешће етничке заједнице (мигранти и националне мањине) и жене, јер су обе групе искључене из друштва по сличним основама, због различитих идентитета. Аутори који се баве теоријом групног представљања су: Hannah Pitkin, *The concept of Representation*, Berkeley: University of California Press, 1967; Arend Lijphart, *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*, New Haven, CT: Yale University Press, 1977; Iris Marion Young,

Аутори полазе од става да искључивање ових група поткопава темеље демократије, што је уједно и разлог примене афирмативних мера чији је циљ обезбеђивање политичког представљања. Нормативни теоријски приступ заговара дескриптивну репрезентацију (*descriptive representation*) маргинализованих група са циљем да структура представничког тела што верније осликава и структуру друштва. Циљ ових мера је остварење једнакости у друштву. Међутим, поменути циљ не значи нужно да састав парламента у потпуности одражава све друштвене разноликости, већ је потребно пронаћи одговарајућу формулу која гарантује политичку једнакост мањине и већине.² Политичко представљање националних мањина и миграната има симболички значај и нормативне импликације по легитимитет како самих политичких партија тако и партијског и политичког система уопште. Аутори упозоравају на то да мањак дескриптивне репрезентације може довести до политичког отуђења националних мањина.³

Концепт дескриптивне репрезентације је повезан са концептом етнокултуралне правде – оба концепта се супротстављају либералној идеји о неутралности државе. Вил Кимлика (Will Kymlicka) истиче да су либерални теоретичари игнорисали постојање анимозитета између државног грађења нације и захтева за признавањем мањинских права и замагљивали га митом о етнокултуралној неутралности државе. Принцип етнокултуралне неутралности је на Западу дуго био навођен као полазиште за одбијање било каквог захтева мањина за посебним правима. Кимлика напомиње да је све до 90-их година 20. века било врло тешко пронаћи ваљану расправу било о легитимним циљевима, било о средствима грађења нације, или о легитимним облицима мањинских права.⁴ Ирис Јонг (Iris Marion Young) исто критикује концепт етнокултуралне неутралности и оспорава тврдњу да се политичка права не могу изводити из групних разлика. Ауторка применом концепта *полиитике разлике* покушава да докаже да пре свега расне, полне и етничке разлике је-

Justice and the Politics of Difference, Princeton: Princeton University Press, 1990; Anne Philips, *The Politics of Presence*, New York: Oxford University Press, 1995; Will Kymlicka, *Multicultural Citizenship: A liberal Theory of Minority Rights*, Oxford: Oxford University Press, 1995; Mala Htun, "Is Gender like Ethnicity? The Political Representation of Identity Groups", *Perspectives on Politics* 2/3 (Sep. 2004): 439-458; Krook Mona Lena and O'Brien Z. Diana, "The politics of Group Representation: Quotas for Women and Minorities Worldwide", *Comparative Politics* (April 2010).

² Јелена Лончар, „Изборна формула и репрезентација мањина“, у *Прејоруче за измену изборног законодавства у Србији*, ур. Зоран Стојиљковић и Душан Спасојевић, Београд: НДИ, 2011, стр. 137-151, стр. 138.

³ Adrian Pantoja and Gerry Segura, "Does Ethnicity Matter?, Descriptive Representation in the Statehouse and Political Alienation among Latinos", *Social Science Quarterly* 84 (2003): 441-60.

⁴ Кимлика Вил и Магда Опалски, *Може ли се извозити либерални плурализам?*, Београд: Београдски центар за људска права, 2002, стр. 27-99.

су значајне, јер искључују одређене друштвене групе из јавне сфере. Полази од истих основа као и Кимлика – групе не могу бити једнаке ако њихово специјално искуство, односно њихови социјални и културни идентитети и допринос нису јавно признати.⁵ „Питање није више како да се оправда одступање од норме неутралности, већ да ли напори већине у грађењу нације доводе до неправде према мањинама? Да ли права мањина помажу у заштити од овакве неправде? Другим речима, стандард за вредновање захтева за мањинским правима више није етнокултурална неутралност, већ етнокултурална правда.“⁶ Искуства либералних демократија нас уче да се захтеви мањинских заједница, нарочито националних мањина, морају посматрати у контексту већинског грађења нације и као одговор на већинско грађење нације. На трагу ове претпоставке свако се грађење нације, уколико има за циљ да присилно асимилује или потисне националне мањине, сматра нелегитимним. Кимлика истиче да мањине суочене са државним (већинским) грађењем нације имају на располагању ограничен број могућности – од интеграције и самоуправе до исељавања и добровољне маргинализације.⁷

Интеграција националних мањина посебно добија на важности када говоримо о „новим“ демократијама, које још увек немају консолидоване политичке институције и у довољној мери развијену демократску политичку културу, и у којима су и даље доминантне етничке поделе и разлике. Процес интеграције има за циљ стварање функционалног и инклузивног друштва. Интеграција као култура заједништва различитих етничких заједница подразумева активно учешће националних мањина у политичком и друштвеном животу уз поштовање права и слобода припадника националних мањина. Процес интеграције националних мањина подразумева њихово учешће (интегрисаност) у политички и друштвени живот заједнице (државе) у којој живе. У овом раду полазимо од идеје да постоје две заједнице: културна и политичка заједница, зато учешће у јавном животу, односно политика интеграције има две димензије: културну и политичку. Културна димензија се преваходно односи на оне активности које су усмерене на промовисање и очување идентитета националних мањина и представља један сегмент друштвене интеграције. Политичка димензија се односи на учешће у процесу доношења одлука и на учешће у управљању државом, односно обезбеђено присуство припадника националних мањина у органима јавне управе како би се обезбедили услови за изградњу заједничких институција које ће сви грађани сматрати легитимним. Право на политичко представљање и учешће у органима јавне управе су две димензије политичке интеграције националних мањина.

⁵ Marion Young, *Justice and the Politics of Difference*.

⁶ Кимлика и Опалски, *Може ли се извозити либерализам?*, стр. 35.

⁷ *Ibid.*, 36.

ПРАВО НА ПОЛИТИЧКО ПРЕДСТАВЉАЊЕ
КАО КОЛЕКТИВНО ПРАВО

У савременој политиколошкој литератури се већ неко време води дебата о колективним правима и о томе да ли право на политичко представљање националних мањина треба да се уврсти у корпус ових права. Генерално можемо рећи да постоји консензус око колективних права који се односи на културну аутономију, али не и када је у питању право на политичко представљање. Један од заговорника идеје политичког представљања као дела колективних права јесте и већ поменути Вил Кимлика, који ово право убраја у једно од три групно диференцираних права.⁸ Аутор полази од идеје *нейрисџрасно-сџи њроцеџуре*, која даље узима у обзир и интересе и перспективе мањине у процесу одлучивања.⁹ Највећа дилема која се јавља у политичкој теорији јесте да ли је политичко представљање неке мањине у складу са принципима демократије и да ли је оправдано да нека група, попут националних мањина, има „повластице“ у односу на остале друштвене групе. Кимлика заступа став да право на политичко представљање није у супротности са поменутиим принципима, јер демократија по својој природи подразумева поштовање принципа политичке равноправности, што се и постиже групним представљањем.¹⁰

Теоретичар Аренд Лајпхарт такође критикује класичну либералну теорију, као и Вил Кимлика. Он такође заговара идеју права на политичко представљање мањина у етнички подељеним друштвима, и то применом модела консочијативне демократије. Као две главне карактеристике овог модела можемо навести учешће у извршној власти, односно партиципацију свих значајних група у политичком одлучивању и групну аутономију – одлучивање о сопственим интерним пословима.¹¹ Оба аутора заступају тезу о томе да се право на политичко представљање мора уврстити у корпус колективних права националних мањина.

Аргументи аутора који оспоравају тврдњу да би интереси националне мањине требало да имају специјални статус полазе од тезе да националне мањине не треба да буду фаворизоване у односу на неке друштвене групе (језичке, религијске, са посебним стилем живота и сл.) и да, ако се њима

⁸ Напомена: Право на политичко представљање дефинише се као специјална представничка права – механизми који омогућавају представљање мањина и етничких група у законодавним телима. Поред ове групе права, у групно диференцирана права спадају и право на смаоуправу и полиетничка права, Вил Кимлика, *Мулџикулџурално ѓрађан-сџиво – либерална теорија мањинских ѓрава*, Нови Сад: Центар за мултикултуралност, 2002, стр. 47–54.

⁹ Ibid., 175.

¹⁰ Ibid., 179–180.

¹¹ Arend Lajphart, *Modeli demokratije*, Podgorica: CID, 2003; Arend Lajphart, *Demokracija u pluralnim društvima*, Zagreb: Globus, 1992.

даје одређени корпус „специјалних права“, онда то треба омогућити и свим осталим групама. Заступници ове тезе сматрају да се питање представљености националних мањина, као и других друштвених група, може решити поштовањем начела демократије и поштовањем индивидуалних права,¹² применом модела децентрализације и транспарентности и отварањем политичког процеса за различите групе.¹³ Предност овог модела је то што његова примена не подразумева аутоматски доделу „специјалног статуса“ ниједној групи.

Као што је напоменуто, полазимо од става да у једном друштву постоје два типа заједнице: политички и друштвени и самим тим разликујемо политичку и друштвену интеграцију националних мањина. Колективна права која обезбеђују „специјални статус“ националној мањини су потребна како би мањина имала отворене могућности да учествује у јавној сфери, и то двојачко: кроз утицај на процес доношења одлука и кроз уживање културних права.

Право на политичко представљање националних мањина посматрамо кроз призму колективних права и сматрамо да се, када говоримо о колективним правима националних мањина, поред права на културну аутономију, мора обезбедити и право на политичко представљање.

Интеграција националних мањина у земљама које немају консолидовану демократију и стабилне институције није могућа без остваривања права на политичко представљање. Постоје различити модели за обезбеђивање групног представљања националних мањина, али су два најприсутнија у пракси источноевропских земаља: један је деловање преко политичких партија, други је заступање интереса преко институције савета националних мањина, чија је примарна делатност остваривање права на културну аутономију. У случају Републике Србије, када говоримо о политичком представљању националних мањина, доминантну улогу имају политичке партије националних мањина, које примарно заступају интересе мањине коју представљају и самим тим имају велику улогу у процесу интеграције.

МОДЕЛИ ПОЛИТИЧКОГ ПРЕДСТАВЉАЊА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Политичко представљање националних мањина се може постићи применом пет различитих модела. Први модел подразумева оснивање мањинских асоцијација које имају формалну улогу у репрезентацији националних мањина. Предност оваквог приступа је у томе што може довести до деполитизације

¹² Walzer Michael, "Pluralism: A Political Perspective", in *The Right of Minority Cultures*, ed. Will Kymlicka, Oxford: Oxford University Press, 1995, pp. 123-139.

¹³ Pogge W. Thomas, "Group Rights and Ethnicity", in *Ethnicity and Group Rights*, eds. Ian Shapiro and Will Kymlicka, New York, London: New York University Press, 1997, pp.187-222.

одређених одлука које су релевантне за мањине, али истовремено може водити искључивању других мањина које се нису организовале у асоцијације или искључивање одређене групе (нпр. жене).¹⁴ Коначно, примена овог модела не доводи до политичке једнакости мањине и већине, јер не постоји примена афирмативних мера које би омогућиле да мањине саме бирају своје заступнике у органима законодавне или извршне власти. Други модел подразумева постојање посебних институција које су званични заступници интереса националних мањина. Национални савети националних мањина представљају ове институције и најчешће се баве питањима културне аутономије. Када је реч о овим телима, највећи проблем је у томе на који начин се бирају њихови представници – да ли директно или посредно, преко партија, ко има право да гласа, да ли ће ова тела узурпирати политичке партије и онемогућити право учествовања и другим политичким опцијама.¹⁵ Мањински представници могу бити изабрани на листама већинских партија или мањине могу основати сопствене партије како би промовисале и заступале своје националне интересе. Уколико се интереси националних мањина артикулишу кроз постојеће грађанске партије – које примарно не заступају само интересе националних мањина – лакше ће се савладати етничке разлике и створити услови за повећање степена инклузивности у друштву.¹⁶ Међутим, највећа мана овог модела, што и сам аутор примећује, јесте у томе што је његова примена показала да се најчешће игноришу интереси националних мањина или се њима манипулише. Коначно, националне мањине могу саме оснивати политичке партије које ће заступати њихове интересе у законодавним телима и које ће бранити њихова права пред органима власти. Пети модел подразумева примену квота за етничке заједнице. Квоте се најчешће примењују за жене и националне мањине. Уобичајене су три врсте квота: резервисана места, законске квоте и добровољне квоте.¹⁷ Резервисана места у парламенту подразумевају да је законским и изборним правилима утврђен број места у представничком телу која попуњавају кандидати из редова различитих етничких заједница. У највећем броју случајева ово право могу да користе само оне етничке заједнице са правно признатим статусом националне мањине. Законске квоте су обавезујуће за све политичке партије и прописују се уставом, законом о изборном систему или законом о политичким партијама.

¹⁴ Florian Bieber, "Introduction: Minority participation and political parties", in *Political Parties and Minority Participation*, ed. Florian Bieber, Skoplje: Friedrich Ebert Stiftung – office Macedonia, 2008, p. 11.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Јелена Лончар, „Представљеност мањина и маргинализованих група у парламенту Србије“, у *Партије и избори у Србији - 20 година*, ур. Славиша Орловић, Београд: ФЕС и ФПН, 2011, стр. 357.

За непоштовање ових мера политички актери могу сносити законске последице. Добровољне партијске квоте су формалне мере за које се политичке партије самостално опредељују.¹⁸

Држава уводи резервисана места за националне мањине најчешће из следећих разлога: 1) да се одржи мир међу етничким групама; 2) да се ограничи аутономија националних мањина;¹⁹ 3) под притиском међународне заједнице;²⁰ 4) опредељењем државе да води мултикултуралну политику отварањем политичког процеса за националне мањине. У пракси је примена овог механизма показала доста потешкоћа у погледу начина избора посланика: да ли ће се одредити за већински или пропорционални модел, да ли ће ово право бити узурпирано од стране политичких представника већине, проблем формирања етничких бирачких спискова и сл. Друга ма на овог модела је то што у случају малобројних мањинских заједница (оних које броје мање од 1% становништва) најчешће један кандидат представља више националних мањина у једном изборном циклусу. Поставља се питање да ли ће тај један посланик имати довољно капацитета и мотивације да равномерно заступа интересе свих националних група које представља.²¹ Најзад, „због чега би посланик једне мањинске националности боље представљао припаднике друге националности него што би то чинили посланици изабрани на општим изборима без обзира на етничку припадност“?²² Међутим уколико упоредимо систем резервисаних места са остала четири модела, овај модел ипак отвара највише могућности за националне мањине и „чини се да је он најправичнији јер омогућава да у политичком животу буду заступљени интереси свих националних мањина“.²³

¹⁸ Drude Dahlerup and Lenita Freidenvall, "Gender Quotas in Politics - A Constitutional Challenge", in *Constituting Equality: Gender Equality and Comparative Constitutional Law*, ed. Susan H. Williams, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, p. 32.

¹⁹ Karen Bird, "The political Representation of Women and Ethnic Minorities in established Democracies, A Framework for Comparative Research", 2003, p. 3. Текст представљен на *Academy of Migration Studies u Danskoj*, <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/stm103%20articles/Karen%20Bird%20amidpaper.pdf>. Приступљено: 12. 12. 2015.

²⁰ Резервисана места у парламенту су најчешће уводиле „нове демократије“, и то земље бившег комунистичког блока, које су се определиле за тај механизам, како би обезбедиле политичку интеграцију националних мањина. У Хрватској, Словенији, Румунији и Црној Гори је решавање политичке интеграције националних мањина било условљено процесом евроинтеграција.

²¹ Лончар, „Изборна формула и репрезентација мањина“, стр. 144.

²² Ibid.

²³ Горан Башић, „Политичко организовање националних мањина у Србији“, у *Прејоруке за измену изборној законодавства*, ур. Зоран Стојиљковић и Душан Спасојевић, Београд: НДИ, 2011, стр. 134.

УТИЦАЈ ИЗБОРНОГ СИСТЕМА НА ПОЛИТИЧКУ ПРЕДСТАВЉЕНОСТ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Видљивост етничких партија је директно условљена могућностима и ограничењима које пружају уставни оквир и дизајн изборног система. Правила која проистичу из конструкције уставног поретка и изборног система стварају подстрек, гаранције, рестрикцију или забрањују деловање политичких партија националних мањина. Изборна правила утичу на политичке партије националних мањина двоструко: прво, кроз утицај изборног система на мале партије уопште и, друго, кроз постојање конкретних изборних аранжмана, који отежавају или олакшавају политичку представљеност националних мањина.

Уважена је претпоставка да ће систем пропорционалне репрезентације бити погоднији за мање партије, насупрот већинском систему, који се одликује високим степеном диспропорционалности између освојених мандата и добијених гласова. Изборни праг,²⁴ било да се односи на појединачне партије или коалиције, један је од најбитнијих фактора у пропорционалном систему, који директно утиче на то да ли ће етничке партије освојити довољно гласова за улазак у трку око прерасподеле мандата. С друге стране, изборна правила могу предвиђати и посебан третман етничких партија. Постојање ових „посебних“ одредаба може бити показатељ посвећености једне земље темељним принципима политичког плурализма.²⁵ Право на политичко представљање националних мањина зависи од бар шест фактора: 1) изборни систем (већински или пропорционални, степен пропорционалности, број и распоред изборних јединица, изборни праг отворене или затворене изборне листе); 2) бројност националне мањине; 3) чињеница да ли су мањине територијално концентрисане или не; 4) у којој мери су мањине интегрисане у друштво и политички систем; 5) да ли мањине имају своје странке,

²⁴ Природни изборни праг „представља стварну препреку коју изборни актери морају прећи да би стекли парламентарни статус... Израчунава се као проценат гласова који одређена изборна листа мора добити да би освојила први мандат, а његова висина зависи од величине изборне јединице (М), броја странака (С) које учествују на изборима и методе која се користи за претварање гласова у мандате. За Д’Онтову методу, која се користи за претварање гласова у мандате у нашем изборном систему, теоријски праг инклузивности израчунава се по формули: $P_i = 100 : (M+S-1)$ “, Милан Јовановић, „Изборни праг и страначки систем“, у *Политичке странке у Србији: стиранија и функционисање*, ур. Зоран Лутовац, Београд: ФЕС и Институт за друштвене науке, 2007. У случају Србије потребно је освајање 15 000 гласова за један мандат, стр. 187-188.

²⁵ Maria Spirova and Boyka Stefanova, “The European Dimension of the Political Representation of Minorities”, Paper presented at the EUSA Conference, April 24-26, 2009, Los Angeles. http://aei.pitt.edu/33140/1/stefanova._boyka.pdf. Посећено 25. 1. 2016. године.

и да ли имају једну или више странака; б) у којој мери националне мањине гласају за већинске партије.²⁶

У Републици Србији је на снази пропорционални изборни систем: цела република је једна изборна јединица, изборни цензус од 5% уз примену природног прага за политичке странке националних мањина и затворене изборне листе. Етничка структура Србије је врло хетерогена: 14,1% укупног становништва чини 21 етничка заједница.²⁷ Према овим резултатима најбројније су: мађарска, ромска и бошњачка национална мањина.²⁸ Најбројније националне мањине су територијално концентрисане у три области: АП Војводина, Рашка област (Санџак) и јужна Србија (Прешевска долина). Највећи број мањина живи у Војводини, док је бошњачка заједница концентрисана у Рашкој области, албанска национална мањина живи претежно на југу Србије, а ромска национална мањина је дисперзована широм земље. Политика интеграције се у Републици Србији оцењује као сегрегативни мултикултурализам, који наглашава улогу етнокултуралних специфичности. „Слабост таквог приступа је растакање друштвених веза и подстицање социјеталног простора у коме постоје 'паралелне културе' које се ретко приближавају и готово никад не разумеју.“²⁹ Управо на примеру Србије видимо да процеси политичке и друштвене интеграције не само да нису истоветни већ често могу бити и супротстављени. Степен политичке интеграције је знатно виши у односу на степен друштвене интеграције. Националне мањине у Србији имају могућност да оснују своје политичке партије и сваку од 21 заједнице представља минимум једна политичка партија. Анализом резултата парламентарних избора 2014. године претпостављамо

²⁶ Славиша Орловић, *Политички животи Србије: између њаршкратије и демократије*, Београд: Службени гласник, 2008, стр. 318.

²⁷ Резултати пописа 2011. године (без Косова и Метохије): Срби као већински народ броје 6 милиона (83,3%), затим следе Мађари (253 900 или 3,5%), Роми (147 600 или 2,1%) и Бошњаци (145 300 или 2,0%), док остале националности партиципирају са испод 1%, као што су Хрвати (57 900 или 0,8%), Словаци (52 800 или 0,7%), Црногорци (38 500 или 0,5%), Власи (35 300 или 0,5%) и др. У „остале националности“ сврстане су етничке заједнице са мање од 2 000 припадника (Египћани, Ашкалије, Чеси, Јевреји и др.), којих има укупно 17 600 (0,2%). Број лица која су искористила своје уставом загарантовано право и нису желела да се национално декларишу износи чак 160 300 (2,2%). Такође, значајан је и број лица (30 700 или 0,4%) који се изјаснио у смислу регионалне припадности (нпр. Војвођанин, Шумадинац, Ваљевац, Београђанин и сл.), Републички завод за статистику, http://media.popis2011.stat.rs/2012/Prezentacija_Knjiga1.pdf. Приступљено 15. 2. 2016. године.

²⁸ Међутим, овај налаз не одговара реалном стању ствари на терену, јер су попис 2011. године бојкотовали припадници албанске националне мањине на територији јужне Србије, који спадају под Пчињску област, у којој је забележено да живи само 680 Албанаца, што је немогућ податак.

²⁹ Башић, „Политичко организовање националних мањина у Србији“, стр. 130.

да припадници националних мањина гласају већином за партије које представљају њихову заједницу, а не за већинске партије.³⁰

ПОЛИТИЧКЕ СТРАНКЕ НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

Политичке партије националних мањина су етничке партије које примарно заступају интересе заједнице које представљају и обраћају се само бирачима који су њихови сународници.³¹ Циљеви ових партија се не разликују много од циљева већинских партија. Ове партије су усмерене на два циља: први, учешће у власти како би могли да одлучују или утичу на доношење одлука о питањима која су од виталног значаја за заједницу коју представљају; други, траже приступ ресурсима и привилегијама које доноси учешће у власти.

Присталице заступања интереса мањинских заједница путем етничких партија полазе од става да постојање етничких партија демистификује етничко питање јер га уносе у институционалне оквире, што омогућава да се етничко питање решава унутар парламента, а не ван њега. Конфликти између већинских и мањинских партија се решавају унутар политичке арене преговорима и уз поштовање правила и процедура.

Теоретичар Хоровиц (Horowitz) износи снажан аргумент против етничких партија тврдећи да етничке партије још више продубљују постојеће етничке расцепе. Он тврди да етничке партије, пошто се залажу за интересе етничке групе коју представљају, нису у стању да се баве питањима која су од државног значаја и да је њихово деловање опасно за стабилност владе једне државе.³² Други аутор Рејли (Reilly) наводи сличан аргумент, истичући да етничке партије често имају центрифугално дејство на политички процес, а резултат тога је фрагментисан партијски систем, који има кључан утицај на стабилност демократије и стабилност владе. Он тврди да држава може да размотри као опцију да путем изборних правила подстиче стварање мулти-етничких партија уместо моноетничких партија.³³

У Републици Србији је регистровано 105 странака, од којих су 63 странке националних мањина, што чини 60% укупног броја регистрованих

³⁰ Ксенија Марковић и Невена Милићевић, „Учешће политичких партија националних мањина на изборима 2014. године“, у *Избори у Србији 2014. године – политичка рокада*, ур. Милан Јовановић и Душан Вучићевић, Београд: Институт за политичке студије, 2014, стр. 127.

³¹ Donald Horowitz, *Ethnic Group in Conflict*, Berkeley: University of California Press, 2000, p. 291.

³² Ibid., 294.

³³ Benjamin Reilly, “Political Engineering of Parties and Party Systems”, *Democratization* 13/5 (2006): 811-827.

политичких партија. Оволики број политичких партија националних мањина је последица примене афирмативне мере, која подразумева да је за регистрацију политичке странке националне мањине довољно 1 000 потписа, док је за странке које не подлажу примени ове афирмативне мере потребно десет пута више потписа.³⁴ Афирмативна мера се односи само на регистрацију странака националних мањина, али не и на број потписа потребних за кандидовање листе на парламентарним републичким изборима. Овај услов је исти и за већинске и мањинске странке – потребно је сакупити 10 000 потписа да би се изборна листа кандидовала на парламентарним изборима. Ово је један од разлога зашто се мали број мањинских странака одлучује да самостално изађе на изборе и зашто већина мањинских заједница остане без својих представника у парламенту. Од укупно 63 регистроване мањинске странке на последњим парламентарним изборима само су Савез војвођанских Мађара (СВМ), Странка демократске акције Санџака (СДА) и Партија за демократско деловање (ПДД) изашли самостално на изборе и освојили укупно 11 мандата.³⁵

Други разлог зашто велики проценат од регистроване 63 политичке странке националних мањина остварује слабије резултате на изборима јесте дисперзија гласова. „Оваква слика партијске сцене где једну мањину, која броји неколико хиљада људи представља неколико партија, намеће логично питање: ко је легитимни заступник интереса одређене националне мањине? Последица трке око легитимног представника јесте смањење шанси за повећање политичке моћи јер не постоји удружено деловање засновано на сагласности свих представника одређене националне мањине, што у крајњем случају олакшава позицију представницима власти да манипулишу интересима националних мањина.“³⁶ Неко може закључити да је главни узрок оволиког броја мањинских странака законска олакшица приликом регистрације, међутим, то не мора нужно бити тачно. Већина ових политичких партија окупља око себе представнике заједнице коју представља, мада постоје и случајеви злоупотребе афирмативних мера, као у случају „Ниједан од понуђених одговора“, који су добили мандат 2012. године представљајући се као странка влашке националне мањине и тако себи олакшали улазак у Народну скупштину. Морамо такође напоменути да мањинске странке нису заинтересоване само за опште изборе – локалне и парламентарне, већ и за

³⁴ Закон о политичким странкама, *Службени гласник РС*, бр. 36/2009, члан 9.

³⁵ Поред побројане три партије, самостално је изашла на изборе и Руска странка – Слободан Николић, али она није успела да оствари запажене резултате. Све остале странке мањина улазиле су у предизборну коалицију са већинским странкама или другим странкама мањина. Детаљније в. у Марковић и Милићевић, „Учешће политичких партија националних мањина на изборима 2014. године“, стр. 107-131.

³⁶ *Id.*, 113.

изборе за националне савете националних мањина - тела која представљају националне мањине у области образовања, културе, информисања и службеној употреби језика и писма.³⁷

Табела 1. Однос мањинских политичких партија и удела националних мањина у укупном становништву

Национална мањина	Бројност припадника националне мањине изражено у % ³⁸	Број регистрованих партија (2012. године) ³⁹	Број регистрованих партија (2016. године) ⁴⁰
Бошњаци	2,02	12	12
Роми	2,05	7	7
Албанци	0,08	6	7
Мађари	3,53	6	8
Власи	0,49	5	3
Хрвати	0,81	2	2
Црногорци	0,54	1	1
Македонци	0,32	1	2
Горанци	0,11	1	1
Русини	0,20	2	2
Румуни	0,41	2	2
Словаци	0,73	2	5
Бугари	0,26	3	4
Буњевци	0,23	3	3
Руси	0,05	2	4
Укупно	11,83%	55	63

³⁷ Закон о националним саветима националних мањина, *Службени гласник*, бр. 72/2009, 20/2014 - одлука УС и 55/2014, члан 1.

³⁸ <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>. Приступљено 26. 4. 2014. године.

³⁹ *Данас*, 30. јануар 2013. године.

⁴⁰ *Регистар политичких партија за националне мањине Министарства државне управе и локалне самоуправе*, <http://www.mduls.gov.rs/dokumenta-politicke-stranke.php>. Приступљено 25. 3. 2016. године.

КЛАСИФИКАЦИЈА ПОЛИТИЧКИХ СТРАНАКА У СРБИЈИ

Политичке странке су имале кључну улогу у процесу политичке интеграције националних мањина и зато је нужно утврдити карактер односа политичких партија и етничких заједница. Политичке странке могу примарно заступати само интересе једне етничке заједнице. То су моноетничке странке. Ове странке се најчешће везују само за бирачко тело мањине или већине, одликују се ниским степеном инклузивности, често играју на „етничку“ карту и отворено промовишу и заговарају вредности и симболе своје заједнице.⁴¹

Други тип партија у своје редове укључују и представнике мањинске заједнице. Ове странке не промовишу нужно само интересе једне заједнице, одликују се већим степеном инклузивности, међу својим кандидатима, али и бирачким телом, имају и припаднике мањине и већине. Овај модел отвара могућност да се постојећи етнички расцепи умање и коначно превазиђу, јер постоји интеракција интереса између мањине и већине. Међутим, уколико ове странке манипулишу и калкулишу интересима мањине, постоји опасност да ће руководство ових партија само декларативно укључивати припаднике мањине у своје редове.⁴²

Трећи тип политичких партија су грађанске странке. Оне теже да смање улогу етничких подела и расцепа, како у својим програмским начелима, тако и у партијској организацији. Међутим, ове странке предност дају грађанском идентитету и не фаворизују пронационалне вредности и симболе. Труде се да имају висок степен инклузивности. Иако је често појава да међу члановима доминирају припадници већине, ова партија има способност да привуче и гласове мањина јер се у својим програмима залажу за афирмацију политичког учешћа националних мањина.⁴³

Мултиетничке странке се обраћају и представљају интересе различитих етничких заједница. Највећи изазов овим странкама јесте способност да константно подједнако представљају интересе различитих етничких заједница.⁴⁴

Унутар партијског система Србије доминирају моноетничке странке. Политичке странке представљају или интересе већинске заједнице или интересе мањинских заједница, с тим да током последња два изборна круга постоји тенденција повећања броја етничких партија, које у своје редове укључују припаднике мањинских етничких заједница.

⁴¹ Критеријуми поделе су били следећи: програмска оријентација партија, лидерско вођство и кандидати у партијама, као и чланови и гласачко тело странке. У моноетничке странке се убрајају конзервативне и националистичке странке. Детаљније в. у Bieber, Introduction „Minority participation and political parties“, p. 13.

⁴² Ibid.

⁴³ Ibid., 14.

⁴⁴ Ibid., 15.

Табела 2. Класификација политичких партија⁴⁵

Тип политичке странке	Назив политичке странке
Моноетничке странке	СНС, СПС, ДСС, НС, ЈС, СПО и Демокришћанска странка Србије, ПУПС и странке националних мањина: СВМ, СДП Санџака, ПДД
Етничке странке које у своје редове укључују припаднике националних мањина	ДС, СДС
Грађанске странке	ЛДП, ЛСВ, СДПС
Мултиетничке странке	-

Странке националних мањина, исто као и већинске странке, бирају да ли ће на изборе изаћи самостално, у коалицији са неком већинском партијом/партијама или ће формирати коалицију сачињену од неколико различитих партија националних мањина. Иако у Србији доминирају моноетничке странке, врло су популарне мултиетничке коалиције. Странке националних мањина, нарочито мање, најчешће се опредељују за улазак у предизборну коалицију са већинским партијама, јер процењују да им се тако повећавају шансе за улазак у представничко тело. Као природни савезник националних мањина, током свих изборних циклуса у демократској ери српске политичке праксе јавља се Демократска странка (ДС). Ова странка је на изборима 2003, 2008, 2012. и 2014. године ушла у предизборну коалицију са партијама националних мањина. Анализом изборних листа и коалиција током избора 2012. и 2014. године уочава се тренд да већинске партије на своје изборне листе укључе и представнике националних мањина, упркос чињеници да су најреlevantније странке националних мањина изашле самостално на изборе. Политичке странке националних мањина су на овим изборним листама најчешће један од вагона који су прикључени за странку која је стожер коалиције. Успешност пласмана кандидата ових странака зависи од два фактора: прво - од оствареног изборног резултата дате коалиције, и друго - од умешности политичких елита да уговоре добар пласман на листи.

Анализом изборних коалиција након 2000. године можемо закључити да је ова странка перципирана као најприхватљивији коалициони партнер за већину партија националних мањина и можемо је уврстити у другу групу, односно етничку странку која у своје редове укључује и припаднике националних мањина. Исто важи и за изборну листу Социјалдемократске странке,

⁴⁵ Демократска странка (ДС); Демократска странка Србије (ДСС); Либерално-демократска партија (ЛДП); Социјалдемократска партија Србије (СДПС); Социјалдемократска странка (СДС); Социјалистичка партија Србије (СПС); Српска напредна странка (СНС); Лига социјалдемократа Војводине (ЛСВ); Нова Србија (НС); Партија удружених пензионера Србије (ПУПС).

која је настала отцепљењем од ДС-а. Демократска странка у свом програму Србију јасно дефинише као мултиетничко друштво и залаже се за мањинска права, политичку и верску толеранцију.⁴⁶ У програмским начелима Демократске странке не постоји посебан део програма који се бави људским и мањинским правима, али се наводи неколико конкретних решења, пре свега, у области културе и информисања, која се тичу побољшања положаја националних мањина.⁴⁷

У групу моноетничких партија су у складу са природом свог програма и структуром бирачког тела уврштене све партије деснице: Српска напредна странка (СНС), Нова Србија (НС), Јединствена Србија (ЈС), Демократска странка Србије (ДСС), Српски покрет обнове (СПО) и Демохришћанска странка Србије. У ову групу смо уврстили и Социјалистичку партију Србије и Партију уједињених пензионера Србије.⁴⁸

Српску напредну странку смо уврстили у моноетничке партије, иако улази у различите савезе и коалиционе аранжмане са представницима националних мањина на националном и локалном нивоу, јер саме предизборне коалиције нису довољан услов да бисмо ову партију уврстили у другу групу – етничке странке које у своје редове укључују припаднике националних мањина. СНС након изласка из Српске радикалне странке покушава да се представи као „нова“ проевропска и демократска снага. Међутим, вредности за које се залаже ова партија су и даље јасно везане само за промовисање српског идентитета и симбола већинског народа. И коначно, ова странка међу својим присталицама има великом већином представнике већинске заједнице и зато је убрајамо у групу моноетничких партија. Међутим, морамо истаћи да на изборима 2014. године, иако је СНС освојио знатно више гласова, нису све странке националних мањина добиле мандат. Мандат је успела да освоји само Бошњачка народна странка, док су представници ромске националне мањине остали без мандата. За разлику од избора 2012. године, када је испоштован коалициони договор у коначној расподели мандата, три групе мањина које се налазе на изборној листи Покренимо Србију добиле су по један мандат у Народној скупштини Републике Србије.⁴⁹

⁴⁶ Програм Демократске странке, <http://www.ds.org.rs/dokumenti/ds-program.pdf>. Приступљено 24. 3. 2016. године.

⁴⁷ Обезбеђивање програмских садржаја на језицима националних мањина, противљење приватизацији медија националних мањина, формирање регионалног сервиса за централну Србију који ће обезбедити информисање на језицима националних заједница, Програм Демократске странке, <http://www.ds.org.rs/program/mediji>. Приступљено 24. 3. 2016. године.

⁴⁸ У анализу смо уврстили већинске странке које су у сазиву Народне скупштине 2014. године имале изабране народне посланике и оформљене посебне посланичке групе.

⁴⁹ Распоред мандата представницима националних мањина на листи Покренимо Србију: Бошњачка народна партија – 1, Демократска партија Македонаца – 1, Ромска партија

Социјалистичка партија Србије (СПС) спада у моноетничке партије. Присталице ове странке су у највећој мери припадници већинске нације. СПС је једна од ретких партија која није улазила у предизборне коалиције са политичким странкама националних мањина у протекла два изборна циклуса на националном нивоу. Ова партија се залаже за индивидуална и колективна права националних мањина, али јасно износи став да мањине немају право на самоопредељење, осуђује било какве сецесионистичке намере и гетоизацију и сегрегацију националних мањина.⁵⁰

Лига социјалдемократа Војводине (ЛСВ) позиционира се као грађанска странка која је регионалног карактера. С обзиром на то да се ова странка везује за Војводину, регију Србије која броји највише етничких заједница, политика јој је и програмски и фактички врло отворена према националним мањинама. Ова странка је у органима власти АП Војводине већ дуги низ година коалициони партнер политичким странкама мањина. На својим изборним листама укључује припаднике различитих националних заједница, нарочито на локалном нивоу. Програмска начела ове странке указују на посвећеност мултикултуралним политикама и вредностима религијске, културне и етничке толеранције.⁵¹

Либерално демократску партију (ЛДП) сврстали смо у грађанске партије. Ова партија не наглашава етничке и религијске компоненте идентитета, отворено се залаже за заштиту права мањина и наглашава поштовање права на посебност и различитост.⁵² Попут других већинских странака, била је неколико пута у прилици да за коалиционог партнера има и мањинску странку. Најинтересантнија мултиетничка коалиција ове странке је била са Бошњачком демократском заједницом (БДЗ), чији је најистакнутији представник био муфтија Моамер Зукорлић и која примарно заступа интересе дела исламске верске заједнице на територији Санџака. На коначним резултатима избора се показало да ово савезништво није уродило плодом – ни ЛДП ни представници БДЗ-а нису освојили довољно гласова за добијање мандата.

Социјалдемократска партија Србије (СДПС) била нам је највећи изазов приликом класификације: да ли је ово моноетничка партија мањине која укључује припаднике већине, што би у духу наведене класификације била

– 1 и Покрет влашког уједињења – без мандата, в. у Славиша Орловић, „Предизборне коалиције у Србији 2012“, *Политички животи* 5 (2012).

⁵⁰ Програм Социјалистичке партије Србије, <http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf>, стр. 19. Приступљено 22. 3. 2016. године.

⁵¹ Вељко Јовановић, „Лига социјалдемократа Војводине“, у *(Не)гемокрајско регулацијање политичких партија у Србији*, ур. Зоран Стојиљковић, Гордана Пилиповић и Душан Спасојевић, Београд: КАС, 2013, стр. 172-173.

⁵² Бобан Стојановић и Милица Јовић, „Либерално демократска партија“, у *(Не)гемокрајско регулацијање политичких партија у Србији*, ур. Зоран Стојиљковић, Гордана Пилиповић и Душан Спасојевић, Београд: КАС, 2013, стр. 133.

нова категорија, или је то етничка странка која улаже напоре да се преоријентише и профилише као грађанска. СДПС се раније звала Санџачка демократска партија и често је идентификована као представник мекше струје и програђански оријентисане странке Бошњака.⁵³ Председник Санџачке демократске партије Расим Љајић је још јануара 2006. године најавио излазак из регионалних оквира и формирање мултиетничке странке са центром у Београду.⁵⁴ Ову намеру је СДПС и спровео у дело 2009. године, када је усвојио нови програм и статут, у коме себе профилише као грађанску партију која није нужно везана само за бошњачку националну мањину. Одлучили смо да ову партију класификујемо као грађанску. Ову одлуку заснивамо на следећем: прво, ова странка није регистрована по Закону о политичким странкама као политичка партија националне мањине и самим тим не подлеже афирмативним мерама као друге политичке партије и учествује у изборној трци по правилима која важе за већинске странке; друго, у новом програму и статуту СДПС себе профилише као странку левог центра – социјалдемократске оријентације;⁵⁵ треће, међу кандидатима и бирачким телом ове странке налазе се и припадници бошњачке националне мањине, али и припадници већинског народа.⁵⁶ Морамо напоменути да се СДПС још увек у великој мери ослања на бирачко тело бошњачке заједнице и активно сарађује са Санџачком демократском партијом, која је њен главни партнер у Санџаку, али смо се због горенаведених разлога одлучили да је уврстимо у грађанске партије.

Све партије националних мањина можемо сврстати у групу моноетничких, јер примарно заступају интересе одређене етничке заједнице коју представљају. Активности ових партија су усмерене, пре свега, на побољшање положаја етничке заједнице из које долазе. У програмима свих мањинских странака доминирају идентитетска питања, док су социо-економска питања занемарена. Као доминантне теме јављају се и питања културне аутономије, децентрализације, регионализације, смањење сиромаштва и незапослености.⁵⁷

⁵³ Орловић, *Политички животи Србије између њаршохраије и демокраије*, стр. 335.

⁵⁴ Наведено према *ibid.*, 323, нап. 177, изјава Расима Љајића, *Политика*, 15. јануара 2006. године.

⁵⁵ Статут СДПС-а, члан 2, стр. 1, 2009. година, <https://drive.google.com/file/d/0B9KIHXXpgfgGdHAzejM5Q3JRZ1daaTZOWVWHeGs2UQ/view>. Приступљено 24. 3. 2015. године.

⁵⁶ СДПС не делује само на територији Санџака, седиште ове партије је у Београду. Ова странка има основане локалне одборе у 24 округа широм Републике Србије, <http://www.sdp.rs/borbi/odbori-2/>. Приступљено 24. 3. 2016. године.

⁵⁷ Јелена Милосављевић, „Странке националних мањина“, у *(Не)демократско регулацијање њолитичких њаршија у Србији*, ур. Зоран Стојиљковић, Гордана Пилиповић и Душан Спасојевић, Београд: КАС, 2013, стр. 355.

ЗАКЉУЧНЕ НАПОМЕНЕ

У случају Републике Србије први корак, када говоримо о дефинисању статуса националних мањина, био је решавање питања политичке интеграције. У том процесу су посебно важну улогу имале политичке странке. Путем политичких странака мањине су успеле да освоје мандате у представничким телима и да учествују у конституисању власти на локалном и националном нивоу. Анализом партијске сцене у Србији закључили смо да је већина политичких странака моноетничког типа – примарно представљају или интересе већине или интересе мањине. Али су изузетно популарне мултиетничке коалиције у којима су политичке странке националних мањина најчешће декорација како би странка изградила бољи имиџ током изборне кампање. Резултати ове анализе показују да већинске странке нису у превеликој мери заинтересоване за укључивање представника мањина у своје редове, уз изузетак Демократске странке и Лиге социјалдемократа Војводине.

Налаз да су више од половине регистрованих политичких странака странке националних мањина наводи нас на неколико закључака. Прво, националне мањине су изузетно мотивисане за политичко деловање. Овакво стање може ићи у прилог тези да се политичка мобилизација у Србији води још увек дуж етничких расцепа и да је питање статуса националних мањина изузетно политизовано питање. Или је можда на делу и злоупотреба афирмативне мере – смањен број потписа потребан за регистрацију странке националне мањине.⁵⁸

Упркос оволиком броју мањинских партија, већина националних заједница нема своје представнике у Народној скупштини Републике Србије. У последњем сазиву су само странке три националне мањине – Мађари, Бошњаци и Албанци – успеле да самостално изађу на изборе и освоје довољан број гласова за добијање мандата. Преосталих осамнаест националних мањина, које репрезентује шездесет странака, нема своје представнике у парламенту.

Највећи изазов са којим се суочавају политичке странке мањина јесте разједињеност у деловању, јер сваку мањину у Србији представљају бар две партије, чиме у великој мери мањине саме себи слабе преговарачку позицију испред представника већинске заједнице. Међустраничке борбе у трци за легитимног представника доводе до фрагментације бирачког тела, дисперзије гласова и коначно слабијих изборних резултата.

⁵⁸ Школски пример злоупотребе афирмативне мере јесте: Ниједан од понуђених одговора – странка која је регистрована као политичка странка влашке националне мањине. Или Републиканска странка, која је регистрована као политичка странка мађарске националне мањине, а у извршном одбору ове странке доминирају припадници већинског народа, како стоји на званичном сајту ове странке, <http://www.republikanska.rs/istorija/?lang=sr>. Приступљено 20. 3. 2016. године.

Странке већине пред собом имају изазов да одоле искушењу да манипулишу интересима националних мањина и да се потруде да воде инклузивнију унутарстраначку и програмску политику.

Политичке партије су главни актери политичке интеграције и за успех овог процеса сnose одговорност представници већине и мањине. Националне заједнице – и већинске и мањинске – затварају круг око себе и тако спречавају развијање већинско-мањинских односа, што је и суштина интеграције. Изолација и непостојање комуникације између већине и мањине, и између самих националних мањина, претња је не само за процес интеграције већ и за целокупну кохезију друштва. Да би политика интеграције била успешна, она мора бити резултат договора и компромиса, а не резултат калкулација политичких елита већине и мањине.

ЛИТЕРАТУРА

- Башић, Горан. „Политичко организовање националних мањина у Србији“. У *Прејоруке за измену изборног законодавства*, ур. Зоран Стојиљковић и Душан Спасојевић. Београд: НДИ, 2011.
- Bieber, Florian. “Introduction: Minority participation and political parties”. In *Political Parties and Minority Participation*, ed. Florian Bieber, 5–31. Skopje: Friedrich Ebert Stiftung-office Macedonia, 2008.
- Bird, Karen. “The political Representation of Women and Ethnic Minorities in Established Democracies, A Framework for Comparative Research”. Tekst predstavljeno na: *Academy of Migration Studies in Denmark*, 2003. <http://www.hks.harvard.edu/fs/pnorris/Acrobat/stm103%20articles/Karen%20Bird%20amidpaper.pdf>. Pristupljeno 12. 12. 2015.
- Walzer, Michael. “Pluralism: A Political Perspective”. In *The Right of Minority Cultures*, ed. Will Kymlicka, 123–139. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Dahlerup, Drude and Lenita Freidenvall. „Gender Quotas in Politics – A Constitutional Challenge”. In *Constituting Equality: Gender Equality and Comparative Constitutional Law*, ed. Susan H. Williams. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- Закон о националним саветима националних мањина. *Службени гласник РС*, бр. 72/2009, 20/2014 – Одлука Уставног суда 55/2014.
- Закон о политичким странкама. *Службени гласник РС*, бр. 36/2009.
- Званични сајт Социјалдемократске партије Србије. <http://www.sdpsrbije.rs/odbori-2/>. Приступљено 24. 3. 2016.
- Јовановић, Вељко. „Лига социјалдемократа Војводине“. У *(Не)демократско редизајнирање политичких партија у Србији*, ур. Зоран Стојиљковић, Гордана Пилиповић и Душан Спасојевић, 165–185. Београд: КАС, 2013.
- Јовановић, Милан. „Изборни праг и страначки систем“. У *Политичке странке у Србији: структура и функционисање*, ур. Зоран Лутовац. Београд: ФЕС и Институт за друштвене науке, 2007.
- Young, Iris Marion. *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press, 1990.
- Krook, Mona Lena and Diana Z. O’Brien. “The politics of Group Representation: Quotas for Women and Minorities Worldwide”. *Comparative Politics* (04/2010).

- Kymlicka, Will. *Multicultural Citizenship: A liberal Theory of Minority Rights*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Кимлика, Вил и Магда Опалски. *Може ли се извозити либерални плурализам?* Београд: Београдски центар за људска права, 2002.
- Лончар, Јелена. „Изборна формула и репрезентација мањина“. У *Прејоруче за измену изборној законодавства у Србији*, ур. Зоран Стојиљковић и Душан Спасојевић, 137–151. Београд: НДИ, 2011.
- Лончар, Јелена. „Представљеност мањина и маргинализованих група у парламенту Србије“. У *Партије и избори у Србији – 20 година*, ур. Славиша Орловић, 353–369. Београд: ФЕС и ФПН, 2011.
- Lajphart, Arend. *Modeli demokratije*. Podgorica: CID, 2003.
- Lijphart, Arend. *Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration*. New Haven, CT: Yale University Press, 1977.
- Lijphart, Arend. *Demokracija u pluralnim društvima*. Zagreb: Globus, 1992.
- Марковић, Ксенија и Невена Милићевић. „Учешће политичких партија националних мањина на изборима 2014. године“. У *Избори у Србији 2014. године – политичка рокада*, ур. Милан Јовановић и Душан Вучићевић. Београд: Институт за политичке студије, 2014.
- Милосављевић, Јелена. „Странке националних мањина“. У *(Не)демократско регизацирање политичких партија у Србији*, ур. Зоран Стојиљковић, Гордана Пилиповић и Душан Спасојевић, 329–359. Београд: КАС, 2011.
- Орловић, Славиша. *Политички животи Србије: између партиоκραције и демократије*. Београд: Службени гласник, 2008.
- Орловић, Славиша. „Предизборне коалиције у Србији 2012“. *Политички животи* 5 (2012).
- Pantoja, Adrian and Gerry Segura. “Does Ethnicity Matter? Descriptive Representation in the Statehouse and Political Alienation among Latinos”. *Social Science Quarterly* 84 (2003): 441–460.
- Philips, Anne. *The Politics of Presence*. New York: Oxford University Press, 1995.
- Pitkin, Hannah. *The concept of Representation*. Berkeley: University of California Press, 1967.
- Pogge, Thomas W. “Group Rights and Ethnicity”. In *Ethnicity and Group Rights*, ed. Ian Shapiro and Will Kymlicka, 187–222. New York, London: New York University Press, 1997.
- Програм Социјалистичке партије Србије. <http://www.sps.org.rs/documents/PROGRAM%20SPS.pdf>. Приступљено 22. 3. 2016.
- Регистар политичких партија за националне мањине Министарства државне управе и локалне самоуправе. <http://www.mduls.gov.rs/dokumenta-politicke-stranke.php>. Приступљено 25. 3. 2016.
- Републички завод за статистику. *Књига пописа*. http://media.popis2011.stat.rs/2012/Prezentacija_Knjiga1.pdf. Приступљено 15. 2. 2016.
- Reilly, Benjamin. “Political Engineering of Parties and Party Systems”. *Democratization* 13/5 (2006): 811–827.
- Сајт Демократске странке. <http://www.ds.org.rs/program/mediji>. Приступљено 24. 3. 2016.
- Сајт Републиканске странке. <http://www.republikanska.rs/istorija/?lang=sr>. Приступљено 20. 3. 2016.
- Статут Социјалдемократске партије Србије. <https://drive.google.com/file/d/0B9KIHXXpgfgGdHAzejM5Q3JRZ1daaTZOWWVHeGs2UQ/view>. Приступљено 22. 3. 2016.
- Spirova, Maria and Boyka Stefanova. “The European Dimension of the Political Representation of Minorities”. Paper presented at the EUSA Conference, April 24–26, 2009, Los Angeles. Доступно на: http://aei.pitt.edu/33140/1/stefanova_boyka.pdf. Посећено 25. 1. 2016.

- Стојановић, Бобан и Милица Јовић. „Либерално демократска партија“. У *(Не)демократско редизајнирање политичких партија у Србији*, ур. Зоран Стојиљковић, Гордана Пилиповић и Душан Спасојевић, 129–135. Београд: КАС, 2013.
- Horowitz, Donald. *Ethnic Group in Conflict*. Berkeley: University of California Press, 2000.
- Htun, Mala. “Is Gender like Ethnicity? The Political Representation of Identity Groups”. *Perspectives on Politics* 2/3 (Sep. 2004): 439-458.

Ksenija Marković

THE ROLE OF POLITICAL PARTIES IN THE
PROCESS OF INTEGRATION OF NATIONAL
MINORITIES IN THE REPUBLIC OF SERBIA

S u m m a r y

The purpose of this study is to analyze the role of minority and majority ethnic parties in the process of integration of national minorities. The author will try to provide an answer on how to achieve political equality of majority and minority in social and political conditions of the Republic of Serbia. The study is consisted of two parts. First part provides a definition of integration of national minorities, with a special focus on establishing the difference between political and social integration. This part also analyzes different models of political representation of national minorities and its effects on the integration process. Topics of the second part are analyses of the effect of the existing elective system in Serbia. The author then observes minority and majority ethnic parties with the intention to conclude in what degree do the existing parties and their leaders represent the interests of the national minorities, as well as to classify them based on their focus on protecting interests of one or more ethnic communities.

Key words: National minority, political integration, social integration, affirmative reaction measures, political parties